

ГУМАНІТАРНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ЮРИСТІВ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Кочубей А.В.

Національний університет водного господарства а природокористування

У статті проаналізовано сучасні педагогічні проблеми фахової підготовки майбутніх юристів у процесі формування професійної комунікації; проаналізовано процес інтеграції як умови якісної підготовки майбутніх фахівців; місце професійної комунікації у системі фахової підготовки майбутніх юристів.

Ключові слова: гуманітарна підготовка, професійна комунікація, інтегративний підхід, комунікативні компетенції юриста.

Постановка проблеми. Необхідність і актуальність дослідження обумовлена нагальною освітніми реформ у напрямку гуманітарної підготовки майбутніх юристів в умовах інтеграції України в Європейський освітній простір. Показово, що концепція розвитку юридичної освіти в Україні передбачає підготовку висококваліфікованих юридичних кадрів, здатних до активної, творчої участі в державно-правовому житті [3]. Закономірно, що методиці викладання гуманітарних дисциплін для майбутніх юристів надають особливого значення, адже важливою складовою професійності юриста є його гуманітарні практичні уміння та навички, яких необхідно набути в процесі підготовки, адже посилюються вимоги до фахівця, який «здатний знайти своє місце в житті, самовизначитися та реалізувати себе, а також у зв'язку з необхідністю визначення духовного потенціалу молодого покоління, цінності якого багато в чому є відображенням цінностей суспільства» [9].

У Законі «Про освіту» головним завданням освіти визначено «всебічний розвиток людини як найвищої цінності суспільства, розвитку її талантів, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору, збагачення творчого, культурного потенціалу народу, підвищення освітнього рівня народу, забезпечення народного господарства кваліфікованими фахівцями» [5, с. 22-58]. Історична зумовленість потреби суспільства в юридичних кадрах в Україні сформувала провідну тенденцію їх професійної підготовки – підтримка євростандартів і підготовка національних юридичних кадрів. Тому питання якісної підготовки юристів для збереження й розвитку стратегічно важливої для держави галузі тепер актуальне.

Мета статті – проаналізувати інтегровані можливості гуманітарних дисциплін для формування професійної комунікації майбутніх юристів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У доробку наукових досліджень щодо підготовки майбутніх фахівців значну увагу приділяють теоретико-методологічним дослідженням (С. Гончаренко, І. Зязюн, С. Сисоева та ін.), дидактичним (М. Скаткін, А. Хуторський та ін.), психологічним (Л. Виготський, П. Гальперін та ін.). Зокрема, професійну підготовку майбутніх фахівців із юриспруденції досліджував Н. Кучеренко.

Цікаві для нашого дослідження праці С. Бочарової, О. Бандурки, П. Біленчук, В. Гришко, В. Комарова, А. Коновалової, А. Ліготського, О. Порубова, С. Сливки, В. Шепітька, Г. Яворської та ін.,

у яких висвітлено наукові проблеми професійної й юридичної педагогіки та психології.

У форматі дослідження зазначимо праці, що стосуються проблем комунікації: соціально-психологічні засади спілкування (Дж. Міллер, Д. Уорт, Ч. Осгуд, Т. Сибсок), теорія мовленнєвої комунікації та професійно-педагогічної комунікації (Є. Тарасов, Н. Волкова); комунікативна компетентність (В. Беліков, Ф. Бацевич, Т. Вольфовська, А. Кордонська, Л. Масенко, Л. Островська, Є. Смирнова та ін.) Аналіз психолого-педагогічної та юридичної літератури переконує в тому, що предметом уваги вчених були проблеми, пов'язані з дослідженням комунікації, адже комунікативна компетентність – сукупність особистісних комунікативних якостей, сформованість відповідних навичок і вмінь, а також здатність людини кваліфіковано здійснювати акти спілкування у ситуаціях, обумовлених соціальними потребами та метою успішного функціонування у суспільстві» [4].

Виклад основного матеріалу. Цикл підготовки майбутнього юриста в Національному університеті водного господарства а природокористування (НУВГП) складається з гуманітарного, соціально-економічного, природничо-наукового, професійного і практичного блоків; практики. Великого значення надають гуманітарній підготовці, зокрема комунікативним дисциплінам («Українська мова (за професійним спрямуванням)», «Риторика», «Юридична риторика», «Правнича лінгвістика», «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» та ін.), адже вони сприяють інтеграції знання та формують духовно-моральну, соціально-психологічну культуру майбутнього юриста; сприяють формуванню професійних комунікацій.

Професійні комунікації – це специфічна форма взаємодії людей, що припускає їх спілкування, обмін думками, відомостями, ідеями і т.д., в процесі здійснення трудової діяльності в певній предметній галузі [1, с. 14].

Як відомо, значення комунікації в різних професійних сферах неоднакове. Професійний тип «людина-машина» потребує менше вербальної комунікації, проте професії типу «людина-людина» передбачають тісну взаємодію між людьми, що передбачає бінарну підготовку: вміння встановлювати і підтримувати контакти з людьми та володіти професійними компетенціями в певній галузі виробництва, науки, техніки, мистецтва; компетентності, які слід розвинути в студента: підвищення загального мовного рівня, орфографічної та пунктуаційної грамотності;

Таблиця 1

Методичні вказівки та орієнтовні змістові матеріали для проведення інтегрованого семінару-дискусії «Публічне мовлення як мистецтво переконання» із дисципліни «Риторика»

№ з/п	Етап заняття	Змістові матеріали з елементами інтеграції	Наука, яку інтегруємо
1.	Вступ. <i>Арт-педагогічна ігротехніка</i>	<i>Вправа-тренінг-перше знайомство «Хто є хто».</i> Кожен отримує аркуш паперу й олівець. За 5 хвилин після сигналу студенти повинні познайомитися (на заняття запрошуємо студентів з інших груп), якомога більше дізнатися один про одного, отримані дані записати. Перемагає той, хто встиг отримати найбільше корисної інформації. Мета – розвивати спостережливість, комунікативну культуру.	Психологія, педагогіка та методика викладання у вищій школі
2.	<i>Виступ студента «Недостатньо знати, що слід сказати, але необхідно сказати це так, як треба (Аристотель)», після якого буде проведено дискусію. Методика «Програвання ролей судді і адвоката»</i>	1. <i>Рольова гра в «судове засідання»</i> , у якій беруть участь «прокурор», «адвокат», «підсудний», «позивач», а потім відбувається «обмін ролями». 2. <i>Ситуативна вправа.</i> Студентам пропонують проаналізувати і зробити висновки про таку ситуацію: Суд виходить в нарадчу кімнату. «Про що думають підсудні у цей момент?» Мета – інтенсифікувати розумову працю, допомогти долати психологічні бар'єри спілкування; розвивати емпатію, спонукати до психологічної переорієнтації, щоб студенти усвідомлювали, що вони мають певні права та обов'язки і несуть відповідальність за прийняте рішення.	Психологія, педагогіка та методика викладання у вищій школі риторика, українська мова, правознавство
3.	Протягом усього заняття. <i>Цитати, вислови, афоризми</i>	Поряд із законами державними є ще закони совісті, що заповнюють упуцнення законодавства (Адам Сміт). Обов'язок без права є рабство; право без обов'язку – анархія (Ф. Ламенне). Найважче в суперечці – не стільки захищати свою точку зору, скільки мати про неї чітке уявлення (А. Моруа). «Заговори, щоб я тебе побачив» (Сократ). Конфлікт не можливо розв'язати, якщо на ньому хочуть нажитись (Дж. Фейворс). Ми відповідаємо не лише за те, що робимо, а й за те, чого не робимо (Ж. Мольєр). Ви – або частина проблеми, або частина її вирішення (Е. Клівер). Мета – у ненав'язливій формі виховувати, розвивати, вирішувати складні завдання – формування національної еліти.	Філософія, література
4.	У кінці заняття	<i>Тест «Який рівень вашої правової культури?».</i> Мета – спонукати замислитись над тим, чи знають студенти свої основні права та обов'язки, адже незнання закону не звільняє від юридичної відповідальності.	Психологія, правознавство
5.	Підсумок заняття	1. <i>Ігрова ситуація «Останнє слово підсудного перед вироком».</i> Мета – удосконалити комунікативну культуру і стимулювання активності студентів. 2. <i>Ігрова ситуація «Захисна промова захисника / громадського захисника».</i> Мета – активізувати пізнавальну діяльність студентів і створити стимулюючі умови для поглиблення професійних знань, розвитку творчих здібностей майбутніх юристів.	Педагогіка а методика викладання у вищій школі, українська мова (за професійним спрямуванням), психологія, правознавство
6.	Протягом усього заняття діє книжкова виставка «Увага: закон!»	Студенти перед заняттям оформлюють <i>міні-виставку</i> : висловлювання відомих людей, бібліографічний покажчик, телефони та адреси юридичної, психологічної і соціальної служб, які діють у навчально-науковому інституті права та загалом у НУВГП. Структура виставки: 1. Погані закони в хороших руках виконавців – гарні; і найкращі закони в руках поганих виконавців – шкідливі (Великий Фрідріх) – сутність законів. 2. Незнання закону не звільняє від відповідальності. А от знання нерідко звільняє (Станіслав Їжака Лец) – література, яка знайомить із законами держави. 3. Кожна розумна людина карає не тому, що був вчинено проступок, а для того, щоб він не скоювався надалі (Сенека) – поради юристів щодо прав і обов'язків громадян. 4. Закони схожі на павутину: слабкого вони заплутують, а сильний їх прорве (Солон) – поради практикуючих юристів і психологів щодо спілкування з «важкими» людьми, управління емоціями, вміння слухати та говорити. 5. З поганими законами і хорошими посадовцями цілком можна правити країною. Але якщо посадовці погані, не допоможуть і найкращі закони. (Отто фон Бісмарк) – поради психологів, шляхи, методи, стратегії виходу із конфліктних та юридично складних ситуацій.	Бібліотекознавство, правознавство, політологія

ознайомлення із особливостями мовлення, його практичним застосуванням у професійній сфері діяльності; отримання практичних навичок і підвищення культури мовлення майбутніх фахівців; уміння застосовувати теоретичні знання в практичній діяльності» [7, с. 58–64].

Фахову діяльність юриста здійснюють у процесі міжособистісних комунікацій: юридичні звернення; письмові тексти (угоди, розпорядження, вироки суду, проект нормативного правового акта та ін.), обов'язково уніфікують, обговорюють, узгоджують, адже лише в процесі комунікації проводять переговори юристи із зацікавленими особами, розглядають судові справи, доводять до відома адресатів думки і рішення юристів [2, с. 166].

Здійснені нами спостереження навчально-виховного процесу у НУВГП дозволяють зазначити, що підготовка майбутніх юристів буде ефективною в процесі вивчення дисциплін гуманітарного циклу, зокрема за філологічним, етичним, правовим, психолого-педагогічним і ін. напрямками. Вважаємо важливим те, що гуманітарна підготовка юристів сприяє формуванню не «вузькопрофільного» фахівця, який суто виконує свої професійні обов'язки, що призводить до «стандартизації особистості, а багатогранну гармонійну особистість, здатну розкрити і реалізувати власний потенціал, зокрема лідерський, оскільки поняття «гуманітарний» (від лат. *humanitas* – людська природа, освіченість) означає «звернений до людської особистості, до прав та інтересів людини» [6].

Вагоме значення для юриста відіграє мовна комунікація. Очевидно, що юрист, який вміє відмінно, мотивовано та переконливо виступати, комунікувати має більше можливостей для професійного росту. Юрист зобов'язаний у своїх промовах точно і відповідально відображати юридично значимі обставини щодо справи, випадки і події в житті людей, зміст, сенс і значення правових норм. Юристу постійно доводиться вдаватися до різних мовних форм, оцінювати особливості мовної поведінки інших осіб [4, с. 73].

Чонсі М. Дешью наголошував, що ніяка інша здатність, якою може володіти людина, не дає йому можливості так швидко зробити кар'єру і домогтися визнання, як здатність добре говорити. Тому, викладаючи дисципліну «Риторика», пропонуємо студентам на семінарських заняттях теми: «Підготовка до публічного мовлення», «Публічне мовлення як мистецтво переконання», «Структура публічного мовлення», «Вербальний і невербальний мовний вплив» та ін., а під час викладання «Української мови (за професійним спрямуванням)» пропонуємо теми «Культура усного професійного спілкування», «Презентація як різновид публічного мовлення» та ін.

Принагідно хочемо запропонувати загальні інструменти міжособистісних комунікацій для майбутніх юристів (за А. Жалинським), які слід опанувати в процесі гуманітарної підготовки у ВНЗ:

1. Мова, знакові системи, понятійний апарат, які б сприймали всі учасники юридичної взаємодії.

2. Стратегію, тактику, манеру поведінки юриста в процесі взаємодії, включаючи співвідношення переконання, навіювання, відбір і дозування аргументів.

3. Визначення системи і меж поступок у процесів взаємодії, прийнятних результатів взаємодії як для юриста, так і для його партнерів.

4. Вибір відповідних умов взаємодії, включаючи місце, час, наявність сторонніх осіб і т.д. [2, с. 166].

У НУВГП на кафедрі суспільних дисциплін для підвищення якості професійної комунікації майбутніх юристів застосовуємо інтегративний підхід (установлення зв'язку між незалежними предметами, процесами, явищами тощо). Інтеграція гуманітарних і юридичних дисциплін – це процес становлення якісної цілісності раніше розрізнених елементів. У зв'язку з цим для формування професійної комунікації майбутніх юристів упроваджуємо в процес особистісно орієнтовані інноваційні технології, в основі яких вбачаємо: сучасний погляд на особистість майбутнього юриста як пріоритетну мету вищої освіти; основними якостями майбутнього юриста є вищі етичні цінності; гуманізація і демократизація співпраці викладачів і студентів; відмова від моралізування і примушення в навчанні; акцент на самовдосконалення та творчий розвиток студентів; навчання з урахуванням знаннєвого та емоційного інтелекту, які слід розвивати в процесі підготовки.

В інтегративному підході до формування готовності майбутніх юристів до професійної комунікації вбачаємо одну з необхідних можливостей підготовки висококваліфікованого фахівця, адже юристу крім правових знань потрібні й уміння спілкуватися з людьми, переконувати їх, враховуючи індивідуально-психологічні особливості. Тому значення спілкування у професійній діяльності юриста в багатьох випадках відіграє провідну роль.

Пропонуємо фрагмент заняття, під час якого, використовуючи комунікативний підхід і різні педагогічні технології, створюємо студентам умови, щоб вони у формі навчальної гри мали реальну можливість використати набуті комунікативні компетенції (табл. 1).

Наглядно бачимо, професійно скомпоновані інтегровані заняття сприяють розвитку професійної комунікації, узагальненню та закріпленню здобутих знань, формують творчу уяву, образне мислення, пробуджують інтерес до професійної діяльності, виховують почуття прекрасного тощо.

Висновки. Отже, процес гуманітарної підготовки у ВНЗ, під час якого застосовують інтегративні технології, сприяє формуванню професійної комунікації майбутніх юристів. Інтеграційні процеси в освіті виводять комунікацію на якісно новий творчо-науково-юридичний рівень. Вважаємо, що інтегрування змісту різних дисциплін, їх взаємопроникнення значною мірою зумовить цілісне формування компетенцій майбутнього юриста.

Розробка моделі формування ключових компетенцій майбутніх юристів у процесі вивчення гуманітарних дисциплін стане результатом подальших наукових розвідок.

Список літератури:

1. Бориснев С. В. Соціологія комунікації: навч. посібник для вузів. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – С. 14.
2. Жалинский А. Е. Вступ до спеціальності «Юриспруденція». Професійна діяльність юриста: підручник. – М.: Проспект, 2009. – С. 166.
3. Концепція розвитку вищої юридичної освіти в Україні: редакція від 14.10.2009 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.univer.km.ua/doc/koncept.htm>
4. Носкова Л. Культура мови як якість мови // Юридичний світ. 2005. № 11. – С. 73.
5. Про освіту: Закон України // Нормативно-правове забезпечення освіти: у 4 ч. – Харків, 2004. – Ч. 1. – С. 22-58.
6. Роль гуманітарних дисциплін у формуванні ключових компетентностей майбутніх менеджерів сфери туризму / Н. Д. Бондар // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2012. – № 5. – С. 16-19. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Znpkhist>
7. Хуторской А. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58-64.
8. Ценко М. Б. Формування комунікативної компетентності майбутніх юристів [Електронний ресурс] / М. Ценко // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» № 4, 2014. – С. 5. – Режим доступу: file:///C:/Users/1/Downloads/Vnyua_2014_4_7.pdf
9. Щепова Д. Р. Соціально-гуманітарна підготовка фахівців аграрних ВНЗ: аналіз стану та перспективи розвитку / Д. Р. Щепова // Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. – 2014. – Вип. 37. – С. 505-511. – Режим доступу: <http://nbuv.gov.ua/UJRN/Pfto>

Кочубей А.В.

Национальный университет водного хозяйства и природопользования

ГУМАНИТАРНЫЕ ПОДГОТОВКА БУДУЩИХ ЮРИСТОВ В ПРОЦЕССЕ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ КОММУНИКАЦИИ

Аннотация

В статье проанализированы современные педагогические проблемы профессиональной подготовки будущих юристов в процессе формирования профессиональной коммуникации; проанализирован процесс интеграции как условия качественной подготовки будущих специалистов; место профессиональной коммуникации в системе профессиональной подготовки будущих юристов.

Ключевые слова: гуманитарная подготовка, профессиональная коммуникация, интегративный подход, коммуникативные компетенции юриста.

Kochubey A.V.

National University of Water and Environmental Engineering

HUMANITARIAN TRAINING FUTURE LAWYERS IN THE PROCESS OF PROFESSIONAL COMMUNICATION

Summary

The article analyzes modern pedagogical problems of professional training of future lawyers in the process of professional communication; the process of integration as a condition for quality training of future specialists; the place of professional communication in the system of professional training of future lawyers.

Keywords: humanitarian training, professional communication, integrative approach, communicative competence of lawyers.